

Manuel Lasarte

Iñaki ZUBIZARRETA

Bizitza

Leitzako Franki baserrian jaio zen Manuel, 1927ko abenduaren 16an, Ama Eugeniak munduratu, Frantzisko aitaren eskutik: zazpi senideren atzetik etorri zen azken fruitu ederra, amaren kutuna.

Ni azitako Franki zarreko
sukaldearen epela,
arrats askotan luak artzen nau
bera gogoan detela.

Hamaika bat urte zituela hasi zen lanean koinatuari laguntzen Aiako ferratokian. Familia osoa ere laster Aiaratu zen, 1939an. Maizterrak ziren, izan ere, Leitzako Frankin, eta baserria utzi beharra egokitu.

Aiara bizitzera etorri eta berehala hasi zen pintxe basoan, Ernio inguruan. Baso lanak bukatu eta geroxeago Zumarragara joan zen morroi, Yurreazpi baserrira. Ganadu ferratzen ere aritu zen garai horretan Ondarren. Eibarren ikazkintzan zebilen anaiak esanda, hango ferratzailea mutil gazte baten bila zebilela, Eibarra joan zen. Hantxe igaro zituen lau urte ferratzaile, hamahiru urte eskas zituela joanda.

Eibarko bizialdia amaitu eta Aiara berriz ere. Soldadu joan bitartearainokoa, hiruzpalau urte, koinatuari laguntzen segitu zuen Aiako ferratokian. Amezketan ere aritu zen garai horretan, lau edo bost hilabete, bertako ferratzailea gaixorik egon zen denboran.

Soldadu joanik ere, hango zaldi eta mandoak ferratzea izan zuen egiteko nagusia. Soldadutzatik etorri eta etxekoei laguntzen aritu zen aurrena, bere martxa zuzendu bitartean. Izan ere, bera ez zen etxerako, eta beste nonbait zuen ogia irabazi beharra. Zarautzen antolatu zuen ferratokia. Hiru urte pasatxo jardun zuen ganadu ferratzen, eta errementari lanean ere bai.

Oikinan ere hartu zuen ferratokia, Zarautzen ari zela, beste sozio batekin batera, eta ezkondu ere garai horretan egin zen Maria Antonia Balerdirekin. Oikinako etxe batean pasatu zituzten sei hilabete inguru. Eta 1954an Oriora, andreak hala nahi zuela ta. Eskari hauxe egin zion apal bezain dotore herri ostalari berriari:

Noizbait bukatu bear
bizitza laburra,
orrek ematen ditu
kezka ta bildurra;
bi gauz eskatze'izkizut,
Orio xamurra:
bizitzeko ogiya ta
ildakuan lurra.

Ferratokiak utzi eta errementari hasi zen Orion. Bertan bizi da geroztik. Hiru seme-alaba izan ditu: Eusebio, Maria Pilar eta Maria Pilar. Lehen alaba 1958an hil zitzaion: hamazazpi hilabete zituen. Bigarren alabari ere Maria Pilar jarri zioten izena, haren oroimenez eta oroiminez. Maria Pilar bigarrenak egin zuen aitona, Manueltxo munduratuta.

Orain arte lana besterik ez dugu aipatu, familiaz aparte. Eta eskola, zer? Oso gutxi ibilia da Manuel eskolan: hilabete bat edo hilabete eta erdi Leitzan, eta Aian ere berdintsu, hilabete bat edo bi gehienez. Izan ere, lana izan du Manuelek bizitzako eskola. Lana izan du bertsogintza ere. Hamazazpi urterekin hasi zen plazaz plaza kantari, eta berrogeita bi urtean eutsi zion etengabe. Geroztik idazteari ekin zion, bai bertsoz bai hitz lauz, beti lanean.

Manuelek bertsogintza zerbitzutat hartu izan du beti, herriak eskatzen ziona, eta gustuko lana izan ere:

Zuen artean gustora nago
zuentzat sortu nintzan da.

Bada modu finagorik zerbitzugintza adierazteko?

Eta osasuna? Gurutze bide latza egokitu zaio bizialdia, eroapen miragarritz ibili duena. Leitzan bezala Orion ere berehala izan zuen atarian herio. Leitzan arreba eraman zion, txikitan; Orion alaba, alta gazte zelarik. Gazte-gaztetatik hasi zitzaizkion osasun arazoak ere. Gerra ondoko gosetean, ogi txarrak janda, urdailetik gaixotu zen. Zortzi egunean, gorputzean jela jarrita, eduki zuen Aiako medikuak.

1955eko uztailean istripua izan zuen motoan Donostiara zihoala, kamioi batekin talka eginda. Igeltsoz amarraturik pasatu zituen berrogeita bost egun ospitaleko ohean. 1963ko ekainean ebakuntza bel-durgarria egin zioten Donostiako ospitalean; urdaileko pusketa ikaragarria kendu zioten, "usteldua zeukala ta", bere hitzetan. Hogeita hamabost urte besterik ez artean eta bizitza osorako propina ederra gorputzean.

Emazteagandik banantzeak ere ez zion, jakina, penak arintzen lagundu:

Ezkondu nitzan lagunarekin
bizi izateko ustean,
baño mundua ain da pobrea
alkartasuna austean;
seme-alabak azitzen jardun
naiz bakardade tristan,
baño gaur alek maite naute ta
kontentu onenbestean.

Kalte aundiak gauz orrek egin
zizkidan osasunean,
au gertatzen da penaren miñak
bat menderatzen dunean;
urte batzuek triste igaro
ditut illuntasunean,
baño gaur pozik bizi naiz seme-
alaben maitasunean.

Nolako fintasunez adierazi zuen bertso horietan bere bizitzako pasarte samingarri hura!

Eta ez ziren 1963an bukatu Manuelentzat ospitaleetako joan-etorri eta egonaldiak.

Beste istripu gogor bat ere izan zuen OIartzunera zihoala bertso-tara autoan gidariaren ondoan. Buruarekin goia jo eta izugarria hartu zuen. Gorabehera askoren ondoren, Iruñeko mediku batek moldatu zuen. Gerora koliko gogor bat zela behin, prostata bi aldiz, anemia sarri eta azken bi urteotan urdaila berriro, erietxea maiz izan du ostatu.

Eta orain, otsailaren bitik atzera Donostiako Matian hilabetea igarota gero, lehengo kontu zaharrak berritzen bisitariekin, martxoaren lehen egunetik Segurako San Juan egoitzan dago, ongi zaindua, paraje ederrean, isiltasunean bildurik, familia eta adiskideak gogoan, bisitariekin solas patxadatsuan, Jainkoari otoitz isilean egunerero.

Eta hala, martxoaren lauan, Maria Pilar alaba joan zaio mundutik, andre gazte samurra, hamaika lan eder egina bere bizitzan, besteak zaintzen txukun asko, bi urteko gaitzaldi gogorra jasan ondoren. Aitaren bertsoak datozkigu gogora, otoitz moduan: "Jauna, ez gera gu iñorako zure laguntzarik gabe... Argibide bat sortu zan zure (Jesu-sen) eriotzaren mugatik".

Alabaren heriotzak guztiz urratu du aitaren bihotza eta are sako-nago barneratu zaio tristura. Badu bai familarteko eta adiskideen premia, Jainkoa lagun, bere samina arintzeko eta bere bizitzaren ilunabarra zertxobait gozatzeko.

Manuelen bizitza kontuan harturik-eskolarik eza, lan nekagarria eta osasun urria-, harrigarria da eman duena: zortzi liburu eder Auspoa bilduman, hiru disko-zinta eta hiru zinta, milaka eta milaka bertso Euskal Herriko zerura zabalduak, saio eta elkarriketa ugari telebista-irradi-egunkari-aldizkarietan, film bat eta dokumental bat ere bai.

Sufrimendutik eta neketik sorturiko emaitza oparoa eta sakona da Manuelena Horretarako nahitaez behar espiritua: "nigan ez dago ixpiritu pixka bat besterik ezer" dio berak. Manuelen "ixpiritua" benetan da sendoa gorputz ahulean. Manuelen emaitza eder hori goza dezazuen, nik neuk orain bi urte idatzi nuen liburua baliatuko dut: *Manuel Lasarte. Iturria ondare*. Bere bederatzigarren liburutzat hartu zuen, liburuari egin zion atariko agurrean, eta arrazoi osoz; izan ere,

berea da liburua oso-osorik, ez nirea. Berea da dena, berak sortua gehiena, berak sorrarazia gainerakoa.

Familia

Familiatik hasiko gara Manuelen fruitu ederrak dastatzen: “Ama ta aita, zer gauza aundiak diran, ondo pentsatuko bagendu!”

Amak azi ninduen
bere besuetan,
ase ta berdinduaz
bular gozuetan;
gero aitari laguntzen
Franki basuetan,
artzai ibili nintzan
urte batzuetan,
lenengo antxe asi
nintzan bertsuetan.

Alaba zenari, hamazazpi hilabete zituela hil zitzaionari, hamabi bertsoko sorta bikaina eskaini zion. Lizardiren *Xabiartxoren eriotza* gogorarazten digu. Hona hemen lau ale eder sorta horretatik!

Aur txiki bat il zaigu,
au da gure lana,
begiko ura bezin
maite genduana;
zeruko Aitarekin
an degu juana,
ura zan aingerua
eraman zuana.

Aita baten biotzak
zer sufritzen duan
bere aur txiki baten
eriotz-orduan!
Galdetzen nion: Nora
nai zenduke juan?”
biatzarekin gora
erakusten zuan!

Zerua egon dedin
izarrez betea,
Jaunak pentsatuko zun
zu eramatea;
aitaren ondotikan
zuk aldegitza
aztu ez leiken pena
da, aurtxo maitea.

Alaba zeruan det
gutxienerako,
aingeruen laguntza
bear danerako;
Jaunari eska zaitozu
nere onerako
zeruan leku pixkat
nijuanerako.

Maria Pilar alaba gazteak, oraintsu joan zaigunak, estualdi larria pasatu behar izan zuen etxean semeaz erditzean. Manuelek, gauzez etxeratu zenean, istilu ederra ikusi zuen begien aurrean: haurra negarrez eta ama odolusturik ia. Donostiara eraman ahalik eta bizkorren, eta ongi atera dena azkenean. Hamabi bertso hunkigarritz osaturiko sorta eskaini zion alabari: *Ama eta Seaska*. Hona hemen bost ale:

Seaskatxoa, gelan or zaude
txoko polit apaiñean,
izara txuri, garbi, bigunak
dituzularik soiñean.
Gure aurrak lo goxo egiten
du zure bular gaiñean,
nola eskertu bear zaitu zu
merezi dezun aiñean?

Amak benetan maite du aurra
ta bere aitonak berdin,
biak txoramen batean gabiltz
ez dakigula zer egin.
Amak sabela betetzen dio
ta seaskan lo eragin,

gure mutiko maite kutuna
zoriontsu azi dedin.

Ama on baten xamurtasunak
zer diran aurrak dakizki,
bular beroa ematen dio,
bere maitasun da guzti.
Odola esne biurtzen zaio
ta biotz goxoa ezti,
petxu ortatik alimentatzen
dan aurra ez dago gaizki.

Alaba, gau bat oso estua
bein bazenduen izana,
gaur maite dezun semetxo ori
mundura etorri zana.
Zuk aingeru bat egin zendun ta
zu aingeru orrek ama,
une uraxe bera izan zan
ni aiton egin nintzana.

Odol ustuta gelditu ziñan
bertan iltzeko moduan;
Donostin odolberritu eta
esnatu ziñan orduan,
lenen itzean galdetu zendun
aurra ongi al zeguan;
or ikusten da ama on batek
nolako biotza duan.

Metafora politak erabili ditu gure bertsolari-poetak: "odola esne biurtzen zaio ta biotz goxoa ezti", "Donostin odolberritu eta esnatu ziñan orduan". Eta polita hitz jokoa ere: "Zuk aingeru bat egin zendun ta zu aingerutxo orrek ama, une uraxe bera izan zan ni aiton egin nintzana". Zail da hori dotoreago adierazten aitonaren aldetik.

Eta familian, orain arteko azken landarea: Manueltxo biloba. Hamar bertso polit, jostari, txukun eta dotoreak eskaini zizkion, haurrak bi urte zituenean. Hona hemen bost, hiru aurrenak eta bi azkenak:

Goien degu Erregea,
zeru ta lurren Jabea,
gorputz-animen abea.
Auxe da guri besoetara
eman zigun landarea;
amodiozko lorea
da aingerutxo gurea,
jostallu paregabea.

Au da lore usaiduna,
etxean sortu zaiguna,
bearrezko zitzaiguna.
Bera jaio zan unea da guk
beti gogoan deguna;
ura izan zan eguna
gure bizitza iluna
argiberritu ziguna.

Lo egin da esnaeran
begitxoen zabaleran,
izar eder bi zuregan
ikusirikan, aurra, nork daki
gu zenbat poztutzen geran?
Zer zoragarria zeran
ez dakit esango dedan
biotzak nai duen eran.

Len lurrean arrastaka,
lau oiñean laprastaka,
gaixoa beti presaka.
Gero txepetxa egan bezela
asi zan txalapartaka;
ikasi zun taka-taka,
orain or dabil saltaka,
etxe guztitik bueltaka.

Aingeru kariñosoak
azkartzen ditu pausoak,
nik luzatzean besoak.
Belaun gaiñean artzen det eta
Kantatzen dizkat bertsoak;

orduan gure aurtxoak
 nolako irripar goxoak,
 zer egingo du gaixoak?

Garai bateko bertsolarien antzera, lehenengo, inguru zabalean, osotasunean, ezartzen du gero esan beharrekoa: "Goien degu Erregea, zeru ta lurren Jabea, gorputz-animen abea." Eta bertso hauetan ere metafora politak bildu ditu, lore sortak balira bezalaxe, haurrari eskaintzeko: "amodiozko lorea", "jostallu paregabea", "Au da lore usaiduna... gure bitzta iluna argiberritu ziguna", "begitxoen zabalean, izar eder bi zuregan", "Gero txepetxa egan bezela asi zan txalapartaka". Galdera-erretorika ere egoki eta txukun darabil: "orduan gure aurtxoak nolako irripar goxoak, zer egingo du gaixoak?" Eta poetaren kezka ere hor ageri da, adierazi nahi duena behar den bezala azalduko ote duen: "Zer zoragarria zeran ez dakit esango dedan biotzak nai duen eran."

Manuel eta Manuel

Familiatik adiskidetasunera. Garai bateko bertsozaleok ezin bananduzko bikote zoragarri bat-Manuel Olaizola *Uztapide* eta Manuel Lasarte-, ezagutzeko eta entzuteko aukera izan genuen. Bi Manuel maitagarri bat etortzea bertsolaritzan izan den gertaerarik ederretakoa bat izan da, eta emankorrenetakoa. Ezin bestela izan batak besteari zion begiruneaz eta maitasunaz konturatzen bagara. Zenbat bertso kantatu ote zuten elkarrekin, 27 urtean plazarik plaza ibilita? Elkarri ere behin baino gehiagotan kantatu edo idatzi zizkioten bertsoak. Hona bilduko ditugu batzuk, bi adiskideon maitasunaren adierazgarri.

Manuel Lasartek Uztapideri:

Aspalditxoan ixilik negon
 penak ezin agertuan,
 ainbat zergatik sufritzen degun
 iñola ezin ulertuan;
 Manuel, bertsoz zuregana nua
 biotza ia lertuan,

soñez urruti banago ere
gogoz or nazu gertuan.

Manuel, zure ondora bildu
nintzan ni oso gaztetan,
gogoan daukat noiz asi giñan
aurrena alkar izketan:
Agoztuaren ogei ta lauan,
San Bartolome pestetan,
lendabiziko bertso saioa
egin gendun Amezketan.

Esan zenidan: "Jainkuak urte
asko ematen badizkik,
gure anaiak bertsoa pranko
entzun bearrak zioztik."
Orduan alkar billatu gendun
maitasunezko biotz bik,
Euskalerrian amaika saio
egin ditugu geroztik.

Bertsotarako zu izan zaitut
nere gustoko laguna;
konfiantza da bearrezkua,
guk beti izan deguna;
alako baten iritxi zaigu
bakartutzeko eguna,
onez aurrera izan dedilla
gure Jainkuak nai duna.

Gainezka darie maitasuna, samurtasuna: "soñez urruti banago
ere gogoz or nazu gertuan", "Manuel, zure ondora bildu nintzan ni
oso gaztetan", "Orduan alkar billatu gendun maitasunezko biotz bik".
Bada maitasun adierazpen ederragorik adiskideari egiteko?

Eta Uztapidek Manuel Lasarteri:

Guk alkarrekin pasa ditugu
bertsotan zenbaitxo urte,
bein ezagutu giñanetikan
gaixotu nintzan bitarte;
Euskalerriko zenbat pestetan

artu ote genduan parte?
aspaldi ontan nola zeraden
berririk ez det, Lasarte.

Zurekin ezin azturik nabil,
gure Lasarte prestua,
amaika aldiz lasaitu nazu
ni izan arren estua;
aspalditxoan ikusi ez da
auxe da ezin aktual!
Zure laguna izan danentzat
ori da lan bat gaiztua.

Juan ziran gure bertso-denborak,
geiago ez det abestuko;
Len egin izan nazun bezela
ni ez nazu babestuko;
orain mututu naizela eta
ez al zera zapuztuko?
Nik, Lasarte, zu bizi naizela
sekula etzaitut aztuko.

Zorionean egun batian
gu biok giñan alkartu,
bein ezagutu giñaden eta
geiago ezin bakartu;
landaretxo bat txertatutzian
bezela biok artu,
oraindik gure maitasunikan
ez da ziaro igartu.

“Bein ezagutu giñaden eta geiago ezin bakartu.” Bada modu
hoberik maitasuna adierazteko? Sakona zen bai bi Manuelen arteko
harremana, adiskidetasuna!

Uztapide hil eta urte batzuetara liburu eder bat idatzi zuen Lasar-
tek lagunaren oroimenez: *Uztapide gogoan*. Liburuaren azken par-
tean bertso sorta bikaina eskaini zion: *Azken Agurra*. Hona hemen
ale eder bat:

Txoria aldatzen da
basotik basora,
bai ni ere, Manuel,
pausotik pausora.
Zu falta zaitudanez
ez nabil gustora,
ezin bainaiz iritxi
zorion osora,
gu blok len genduen
maitasun gozora.

Erljioa

Bertsolarien artean ez da izango inor Manuelek adina Jainkoa aipatu edo deitu duenik, jaiotzan eta heriotzan, ezteietan, lanean, poz-negarretan. Erakusgarri sortatxo bat bilduko dugu hona.

Zegaman, 1965ean, gai hau jarri zioten kantatzeko: zu, Lasarte, kale ertzean deliadarika ari zaren itsua zaitugu, norik lagunduko zain. Hona hemen Manuelen bertsoa, poeta mistikoen sailean ere argi egingo lukeena:

Zeruko Aita, al baldin badet,
zurekin nai nuke lagun,
amets bizitan neure burua
ibiltzen da gau ta egun.
Lau eguneko lurralde ontan
bistaz egon arren illun,
beste mundura bildutakuan
ia alkar ikusten degun!

Donostian, 1968ko otsailean, gai hau jarri zioten: Gizona. Hona Manuelen hirugarren bertsoa, teologo argiek ere izenpetuko luketena:

Karga aundiak artuak dauzkat,
au da ezin eramana!
Baiño siñistu gizatasunak
ortaraxe naramana.
Badakizute lenengo zein zan

emen gizon egintzana,
biotz barrengo Jesus maitea
txit gurutzean iltzana.

Oiartzunen, 1971ko ekainean, gai hau jarri zien Joan Mari Lekuonak bertsolariei: "Maitetasunik ezak sortzen du mila pena ta neke". Hona hemen Lasarteren bertso bat:

Ugaldu bitez maitasun griñak
eta gorrotuak kendu,
txikiak ere aundi griñake
ori egingo bagendu;
esango dedan gauz ontaz iñor,
arren, ez bedi atzendu;
lagun urkoa maite duenak
Jangoikoa maitatzen du.

Leitzan, 1975ean egin zioten omenaldi handi hura zela ta, Manuelen irudia jarri zuten herrian, eta hona bere irudiari eskaini zizkion bertsoetako bat:

Anai bixkia, au erakutsi
nai nitek bizi naizela;
Jesukristo're eriotzean
maitasun-eskean zela;
maita zak Leitza ni leitzatarrak
maitatu nauten bezela,
agindurikan premizkoena
or galduko dek bestela.

"Jesukristo're eriotzean maitasun-eskean zela;... agindurikan premizkoena or galduko dek bestela." Oiartzungo bertsoan ere gogorarazia zigun *Berri Onaren* mezu nagusia: "Lagun urkoa maite duenak Jangoikoa maitatzen du."

Zegaman, 1979ko azaroan, gai hau jarri zioten: "Zer da pakea?" Hona Manuelen erabateko bertsoa:

Gure Jainkoak etzala argitu
pake gabeko egunik!
Gorrototikan ez da egiten
adiskide ta lagunik.

Nere biotza kontsolatzen da
pakezko itzak entzunik;
emen pakerik ez dan tokian
ez degu gizatasunik.

Bertso ederrak argitaratu zituen 1982an, *Aranzazu* aldizkarian, *Beranduko lanak* liburuan ere bilduak. Hona hemen bi bertso:

Gure bizitzak baditu ainbat
tristura ta atsekabe,
mundu-aldi au biurtu zaigu
gorroto-suaren labe.
Zu egitea nai degu gure
gorputz ta animen jabe,
Jauna, ez gera gu iñorako
zure laguntzarik gabe.

Jesus, bizia eman zenduen
zuk gurutzean gugatik,
guk ez genduen zuk guretzako
aiña egingo zugatik.
Argibide bat sortu zan zure
eriotzaren mugatik,
sinismenean urri zeudenak
irten zitezen dudatik.

"Jauna, ez gera gu iñorako zure laguntzarik gabe... Argibide bat sortu zan zure eriotzaren mugatik..." Sakona da Manuelen erlijio sena: Jainkoarengan dugu jatorria, Jainkoarengan etorkizuna.

Urte berean, *Aranzazu* aldizkarian argitaratuak eta gero *Beranduko lanak* liburuan bilduak ere bai, *Droga* galari buruzko bertsoak aurkitu ditugu. Gure bertsolaria ez dabil arinkerian, arrazoibide sakonean bildu da:

Bat arritzen da bere bizitza
ausnartu ta aztertzean,
ustez aundizat zeduzkan gauzak
ain txikiak agertzean.
Ori gertatu oi da munduko
atsegiñez aspertzean;

gizonak ez du zorionikan
Jaungoikoa baztertzean.

“Gizonak ez du zorionikan Jaungoikoa baztertzean.” Ez ote da horixe jatorrizko arazoa?

Bertso sorta bikaina da *Maitasuna eta fedea* ere, 1988an Aranzazu aldizkarian argitaratua eta *Beranduko lanak* liburuan bildua aurrekoak bezala. Hona ale eder bat:

Beartsu gera eta ez gabiltz
aukera erosuetan,
non babesturik ez degu, Jauna,
guk ekaitz-erasuetan;
eskatzen dizut eguneroko
otoitz ta errezuetan,
eriotzean ar gaitzazula
arren zure besuetan.

“Beartsu gera... non babesturik ez degu, Jauna!” Manuelen otoitz samurra ta apala Jainkoari.

Job santua dakarkigu gogora Manuelek honako bertso sorta zirrargarri honetan: *Nere bizitza estua*:

Gure lur maite onetan
bizi bearrak penetan
samintzen gaitu benetan.
Ene Jainkoa, ez dakit ainbat
sufritzeko nik zer detan;
ogei bat urte auetan,
egunez eta gauetan,
beti nabil naigabetan.

Ezin arindu pausorik,
ezin bigundu besorik,
ezin kantatu bertsorik.
Naigabearen menpe bizi naiz
burua ezin jasorik;
ez daukat egun gozorik,
nabillelako gaixorik,
ez det zorion osorik.

Makaldu zaizkit eskuak,
belaunak ezereztuak,
gerriak aldrebestuak.
Arbola zarrak betiko galdu
zituen orri preskuak;
nere bizitza estuak
ez dauzka egun prestuak,
naigabez aberastuak.

Ezin jarri umorean
beste batzuen parean,
lengo oitura nerean.
Indarberritzen zailla da oso
zartu eta ondorean;
baju nago balorean,
ezagun det kolorean
pasa nintzala lorean.

Konturatu gaitetzela
Jaunak egin giñuzela,
galduak gera bestela.
Antzeman diot nere urteak
aurrera dijoazela;
ondo joan ditezela,
naiz jakin ilko naizela
beste guztiak bezela.

Jesus gugatikan il zan,
animak salbatu zitzan,
beste biderik ez baitzan.
Berarengana bildu gaitezen
eskaeran da eskeintzan;
fededun nai degu izan
munduko gure bizitzan,
bakarrik utzi ez gaitzan.

Erabateko bertsoak dira, are hunkigarriagoak Manueli entzunda,
Ikusten duzu goizean kanta ezagunaren doinu zoragarrian.

Naturaleza

Hemengo erlijio zaharrak, animismoak, dio animalia bakoitzak, landare bakoitzak, urak eta haitzek ere bai, nor bere espiritua duela barnean. Halaxe mintzo zaie Manuel izaki guztiei: gizatiartu, giza sentimenduz janzen ditu biziak eta bizigabeak.

Behinola txantxangorri bat leihoratzen zitzaion Manueli etxean goizero, eta hantxe pausatzen. Gure bertsolari poetak bertso sorta polit bat eskaini zion. Ez da denbora-pasa asmatutako gaia; bertsolariak benetan bizitakoa da, bertso dotorez adierazia gure gozamenerako. Hona 12 bertsoko sortatik ale polit xumeok, irribarre zorionezkoa eragiten digutenak, paradisurako bidean:

Txantxangorri txiki bat
sarritan igo da
nik lo egiten dedan
gelako leiora.
Gaur ere or zebillen
bera eta gora,
lagun bat baduela
nerekin pio da,
esan nai zidan: "Egun
berri bat jalo da".

Egunsentian beti
zitzaidan agertzen,
zeren billa zebillen
ez nuen ulertzen.
Antzeman nionean
bere nala zer zen,
asi nintzan leioan
janaria jartzen,
geroztik ari gera
konpianza artzen.

Egunsentian ni lo
goxo nagonean,
agertu oi da beti
edo geienean.
Al duen modurikan

egokienean
leioa kaxkax jotzen
asten zaidanean,
esnatzen naiz, gaiñera
umore onean.

Leio-koxkan dagona
goxoki jaten du,
txori ori guk ogiz
nola ez mantendu?
Bere umiltasunak
poza ematen du,
guk ere mundu txar au
genezake ondu,
txantxangorriak aiña
maitasun bagendu.

Ogi txuri biguna
leio-koxkan sarri
dendatik ekarrita
izan dizut jarri,
bera dala jakiñik
zure osagarri.
Ainbat nola ez egin
zuri, txantxangorri,
maitasun utsa zeran
txori gaixo orri?

Leihoko txoriari behinola, etxe atariko iturriari hurrena:

Premizko zaidanean
ura edatia,
oso atsegin zait zu
emen egotia.
Aurtxoan nintzanean,
amaren titia
aurkitu oi nuen nik
olaxe betia;
zuk aren antza dezu,
iturri maitia.

“Amaren titia... zuk aren antza dezu, iturri maitia.” Metafora polita berriz ere.

Eta hasieran, bere sehaskari:

Seaskatxoa, gaur zuregana
natorkizu maite-miñez,
nik aurtzaroan lo artzen nuen
amak zuri eragiñez.

Emen ikusi nuen argia,
emen ikasi nun oiñez,
Franki txokoan azi nintzan ni
pozez eta atsegiñez,
nere amaren bularretatik
trago goxoak egiñez.

Arrats askotan zera, seaska,
neri amets eragiña,
nere begiak beti aurrean
dute zure imajiña.

Aritzekua dezu gorputza,
giertsua eta piña,
amodioak sortzen zituen
aingeruentzat egiña,
non ote da zu egin ziñuen
fede oneko zurgiña

Udaberrian aurten ikusi
nuen gure sorlekua,
eguraldia ere ona zan
eder paregabekua.

Kantari ari ziran gogotsu
txoriak eta kukua,
arrigarrizko poza izan zan
neretzako ordukua,
bertsoen bidez esaterikan
ez dagoen modukua.

“Amodioak sortzen zituen aingeruentzat egiña, non ote da zu egin ziñuen fede oneko zurgiña?” Manuel beti galdezka, mugagabearen oroimenez, gauzen eta gertaeren sorreraren jakin-minez, bertsoen bidez esaterik ez dagoen moduan.

Sormena

Sortzailea da Manuel: bere iturritik darion ura ematen digu, ez du besterenik nahasten; bererik ere ez du berritzen edo errepikatzen.

Nabarmena da berezkotasunari, berezko sormenari, dion begirunea. Berezkotasuna du iturri, eta gai ere bai. Filosofo, artista eta poeta handien bidean dabil horretan, berak eskolarik ez izan arren. Adibidez, Angelus Silesius poeta mistikoaren hitzak –“die ros ist ohn warum (arrosa zergatirik gabe da)–, dakarzkigu gogora Manuelek *Lore eder bati* eskainitako bertsook:

Bere burua agertu naian
gaixoak bazuen presa,
erakusteko nolakoa dan
munduko naturaleza.

Artean oso gaztea zan da
sendo zeukan osasuna,
xorroak intzez bustiak zeuzkan,
ura aren poztasuna,
eguzkiari erakutsiaz
barrengo ezkotasuna!
Jaunak zerutik bedeinkatu zun
aren berezkotasuna.

Hona zer zioen Jorge Oteizak *Quosque tandem* liburuan: “La técnica del bertsolari es que está delante de todos y desaparece en su realidad interior. De la que salen sus palabras (que irán saliendo). Suelo decir que como dejándose llevar sumergido en un río (el río de su visión interior).”

Iturriari ura bezalaxe dario bertsoa Manueli, aise, oztoporik gabe. Eta bere iturriko ura noski: “Nere iturritik sortzen zen ura erabili det bertsoarako.”

Hona Gandiaga poetaren hitzak, bere *Adio* liburuan:

Etorria berriz ez dago lortzerik
eskolak ez du ematen
ez irakurgalek erakartzen.
Etorria ur duzu

edo haize
edo su.
Eragin ere baduzu.

Julian Beloki adiskideak argi adierazi zuen Leitzako hitzaldian Manuelena: " 'Txori kantu politikak ango basuetan, aiekin nasi-asi ziñan bertsuetan' (Uztapidek Lasarteri). Txoriari kantua nola, halaxe dario Manueli hitza ta halaxe bertsoa. Musikaltasuna, erritmoa, esaldien egitura... Berezkotasuna. Ama eta Frankiko txori kantua, bi irudi horiek elkartzen baditugu, Manuelen bertsokeraren muinera iritsi gintezkeela iruditzen zait."

Zabalagan behinola, Eduardoren arte bideetan barna ibilita gero, baserri etxean sartu ginen isilik, hango isiltasunean bildu ginen hiru adiskideok –Iñaki, Julian eta Iñaki–. Bihotzaren espazio hartan bi artista handiren besarkada xumearen lekuko izan ginen martxoko goiz miraritsuan. Alde batetik, Manuel Lasarte, burdina landu duena eta bertso ederren sortzailea. Bestetik, Eduardo Txillida, musika entzun eta burdina landutakoa. Biak ere espazio berriak sortzen trebeak berezkotasunetik, arnasa sakon har dezagun, airea baita sakona, Jorge Guillen poetaren hitzetan.

Zerk erakarri zuen Eduardo Manuelengana? San Juan de la Cruz, Johann Sebastian Bach eta Jorge Guillen gogoko zituen Eduardo, bere senak eramango zuen ziur asko Manueli bisita egitera etxean, opari ta guzti. Nolako isiltasuna plazan Manuel kantari hasterakoan! Izan ere haren kantu ederra, ahots sakon eta gozoa, haren irudia, Grecoren margolanen batetik aterea zirudiena, hain ziren erakargarri! Gauza horiek Manuelenganatu ote zuten Eduardo? Eta berezkotasunak, ziur asko. Eduardok ez zuen uste handirik arte akademia edo eskoletan. Nork berea landu behar duela uste zuen eta horixe ikusiko zuen Lasartegan ere, berezko artista senaz: sortzaile bikaina.

Eta hona hemen Eduardo Txillidak oparitu zion irudian nolako poema eskaini zion Manueli beste sortzaile zoragarri batek, Joxanton Artzek:

txoriak lotan dauden artean
astera nua kantuan,
gero etxera aldegingo det
oiek esnatzerakuan.

Gau-giro onez sarri mendia
bixitatuko banuke,
nere osasun dudako onek
alde ederra baluke;
gauzez mendia tristea dala
batzuek pentsatzen dute,
naiago nuke edertasun au
ikusiko bazendute.

Izar argiak ikusten dira
zeru urdiña betean,
ta illargiak ura brillua
arunzko mendi tentean;
ixil zaudeten anai-arrebak
maindare txuri tartean,
lo egizute kezkarik gabe
zorion goxo batean.

Jauna or ari da intz ederra
zerutik bera botatzen,
eta loreak buru-makurka
beren xorruak betetzen;
gau eder onen goxotasuna
ez dute gutxi maitatzen,
gaixuak ari dira biarko
gorputzak alimentatzen.

Gau eder onek al dakit zenbat
gauz gogorazten dizkitan?
Zenbat aingeru ote dago lo
goxo estalki azpitan?
Ètxe barrua eta kanpua
biak daude poz eztitan,
obe litzake zorion auxe
bagendu leku guztitan.

Ez da ikusten odei illunik
eta ez dabil aizerik,
lore guriak intza txupatzen
iñola ezin aserik.
Noiz izaten da gaurkoa bezin
arrats goxo ta ezerik?
Sufrimeturik ez dan tokian
ez da bizitza luzerik.

Tximistak eta turmoiak ez du
gaur iñoiz ainbat danbarra,
oraindik ere zeru goi ortan
pakeak badu indarra;
mendi basuen ixiltasun au
da arrigarri samarra,
nabaitzen dana da bakarrikan
errektxuen marmarra.

Illunabarrez gordeko ziran
txoriak sasi-tartera,
lo goxo orrek ase artean
andikan ezin atera;
biar goizean altxako dira
argiarekin batera,
sortu dan egun maitekorrari
zorionak ematera.

Zerua urdin da eder dago,
izar argiak kiñuka,
laño traketsen artean ez da
askotan ainbat burruka;
gauean ontza baso-zulotik
jardun izan da oiuka,
gaur ura ere ixilik dago,
nunbait lo goxua dauka.

Intzez bustirik daude arbolak
ura tantaka dutela,
iturri eta errekatxoak
lurruna dariotela;
ikusirikan arnas berri bat

nereganatu detela,
mendian nago Jainkua nola
eskertu ez dakitela.

Gau eder onen zumu gozoa
nola baidedan bazkatu,
buruko kargak arindu dizkit,
korapilluak askatu;
espiritua oso berritu
eta barrena preskatu,
nik Jainkuari geiago ezer
ez nezaioke eskatu.

Arri gaiñean exeri eta
zugaitz baten inguruan,
mendi-sakontxo batean nago
ustez leku seguruan;
nik une ontan pentsamentu bat
bakarra daukat buruan:
gaur arratsean zer goxotasun
ote daguen zeruan.

Ukitu mistiko hunkigarria dute azken hiru bertsoek, eta lirikotasun ederra sorta osoak. Honela zioen Basarrik bertso horiek gozatuta gero: "Euskaldun bertsolarietan ez dagola poesi kutsurik? Aurkitu nai ez duanarentzat ez, noski... Gau zoragarri ark eman zion gaia onoko ale goxo, txukun, dotore auek moldatzeko... Zorionekoa euskal bertsolaritza Lasarte'k ezarritako mailla orri eusteko gai izaten ba'da".

Eta bukatzeko lantxo hau, ez Manuelen etorria, iturri agorrezina: *Egusentia*. (Doiñua: "Zuk zer dezu, Arantzazu..."):

Egusenti bakoitzean,
Jaungoikoaz oroitzean,
oi epelean nagoelarik
asten naiz ni otoiitzean.
Bera leial serbitzean
ta oetik jeikitzean,
asko pozten naiz gorputz-animak
zoriontsu sentitzean.

Beti leku berdiñean
eta garai jakiñean
izarrak argi egin oi dute
zeru-sapai urdiñean,
Jainkoaren jardiñean,
lorategi apaiñean,
erakutsiaz egunsentia
emen degula gaiñean.

Egunsenti, argi berri,
zera gure alaigarri,
gauari agur egin diogu
ta zuri ongi etorri.
Bertsolari, abeslari,
denok gera ameslari,
txori gaixoak ere pozikan
asi zaizkizu kantari.

Igaro da gau osoa,
jeiki zazu gurasoa,
egunsentiak oia uzteko
eman dio abixoa.

Egin dezu lo goxoa,
esnatu zaitetz, aurtxoa,
zuri bularra emateko zai
daukazu ama gaixoa.

Ikaragarria da poema hau, bere xumean eder.